

Németh József Lajos¹

Stratégiai kommunikáció – szakirodalmi áttekintés

Strategic Communication – Literature Review

Napjainkra a „stratégiai kommunikáció”, mint kifejezés és sajátos gondolkodás-
mód és eljárási rendszer divatos szakkifejezéssé vált a nemzetközi kapcsolatokban
csakúgy, mint a hadtudományokban. A szerző a cikkben bemutatja és csoporto-
sítja az eddigi kutatásai során felkutatott forrásokat, azzal céllal, hogy elősegítse
a témához kapcsolódó további kutatásokat és kiindulási pontokat nyújtson a téma
könnyebb értelmezéséhez.

Kulcsszavak: stratégiai kommunikáció, szakirodalom, áttekintés

Today, “strategic communication” as a term and a specific way of thinking and
procedural system has become a “buzzword” in international relations, as well as
in military sciences. In this article, the author presents and groups the literature
resources that have been researched so far in order to facilitate further research on
the topic and provide a starting point for a more readable interpretation of the topic.

Keywords: strategic communication, literature, overview

Bevezetés

Jelen cikk tárgya az üzleti életből eredeztethető stratégiai kommunikáció, amely-
nek – mint komplex elgondolásnak és eljárási rendszernek – megjelenése a biztonság-
politikában (így a hadtudományokban is) a 2001. szeptember 11-ei terrortámadásokat
követően vált markánsná oly módon, hogy annak rendkívüli jelentőségét mind az Észak-
Atlanti Szerződés Szervezete (North Atlantic Treaty Organization – a továbbiakban:
NATO) mind pedig az Európai Unió (European Union – a továbbiakban: EU) felismerte

¹ Nemzeti Közszolgálati Egyetem Hadtudományi és Honvédtisztképző Kar, egyetemi docens, e-mail: nemeth.jozsef@uni-nke.hu, ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2819-7362>

és hangsúlyozza mind szervezeti, mind eljárási értelemben.² A téma szomorú, de fontos időszerepességét adják ugyanakkor a hidegháború vége (1989–1991) óta lezajlott úgynevezett „kis háborúk” tapasztalatai, valamint a nemzetközi terrorizmus elleni küzdelemben – különösen 2001. szeptember 11-e óta – megjelent hadviselési módok és formák, amelyekben kiemelt szerephez jutottak a szembenálló felek célkitűzéseinek erősítésére és/vagy gyengítésére törekvő kommunikációs stratégiák. A szerző az alábbiakban az általa eddig elvégzett vonatkozó kutatások alapján adja közre az általa legfontosabbnak vélt hazai és nemzetközi forrásokat, és egyúttal kutatómódszertani segítségét is igyekszik biztosítani a témában elmélyülni szándékozók számára [1: 167.].

Bár az elmúlt években számos kísérlet történt a stratégiai kommunikáció definiálására, azonban ezek tartalmát illetően kevés egyetértés mutatkozik a *szakértők* között; pontosabban *abban értenek egyet, hogy miben nem értenek egyet* az egyes tartalmi kérdéseket illetően. A vonatkozó szakirodalom tüzetes áttanulmányozása után és a különböző meghatározási kísérleteket összevetve érdemes kiemelni Peter O'Malley felfogását, aki üzleti szempontok alapján közelítette meg a fogalmat: a stratégiai kommunikáció „olyan vállalati és intézményi kommunikációs elemeket és/vagy eszközöket használ, amelyek a »cél- vagy kulcsállatóság« (célcsoport) körében kedvező véleményt alakít(hat)nak ki a vállalati és intézményi célkitűzések lehető leghatékonyabb elérése érdekében” [1: 167.], [2].

Magyar nyelvű források

Hadtudományi szakkikkek, könyvek: csekély eredmény

Az elvégzett forráskutatás alapján jelenleg (2019. április) az állapítható meg, hogy a stratégiai kommunikációval foglalkozó magyar nyelvű hadtudományi szakkikkek, tanulmányok alig találhatók, azonban megjegyzendő, hogy a mégis felleltek döntően a szerző korábbi munkái közé sorolandók [1], [3]. Mivel a stratégiai kommunikáció kapcsolódik az információs hadviseléshez, így ebben a témában magyar nyelvű forrást keresve meg kell említenünk Haig Zsolt *Információs műveletek a kibertérben* című könyvét, amiben többször is említi a könyv szerzője a témakört [4]. Ugyanakkor megállapítható, hogy a lehetséges szakirodalmi források között a stratégiai kommunikációt hadtudományi megközelítés alapján tárgyaló könyv (monográfia) jelenleg nem található.

Katalógusok és adatbázisok

Kutatómódszertani szempontból fontos és hasznos (de napjainkban szinte már kötelező) az online katalógusok és adatbázisok használata, amelyek nem csak munkánkat

² Lásd: a NATO Stratégiai Kommunikáció kiválósági Központját (NATO Strategic Communications Centre of Excellence), amit 2014-ben hoztak létre a lettországi Rigában [22], vagy az EU által 2015-ben létrehozott úgynevezett Kelet Stratégiai Kommunikáció Munkacsoportot (EU East StratCom Task Force) [23].

könnyíthetik meg, hanem újabb érdekes összefüggésekkel, akár eredményekkel is szolgálhatnak.

A Nemzeti Közszerológati Egyetem online elérhető OPAC könyvtári katalógusában [24] a „stratégiai kommunikáció” kifejezés címben történő – magyar nyelvű – keresésre több találatot is kapunk, amelyek nagyban árnyalják a korábban bemutatott kissé lehangoló képet, hiszen ily módon 5 tétellel is találkozunk, amelyek közül:

- egy szlovák nyelvről magyarra fordított könyv – rendkívüli tudományossággal és olvasóbarát felfogással – gazdasági (vállalkozási) megközelítésből vizsgálja a témakört [5],
- egy, 2010-ben a Budapesti Corvinus Egyetemen elkészített szakdolgozat a magyar felsőoktatási intézmények stratégiai kommunikációját vizsgálja [6],
- egy tanulmány pedig a „szervezeti vakság” szempontjából vizsgálja a témakört [7],
- további két publikáció (tanulmány) pedig a hadtudományi területhez kapcsolható.

A Nemzeti Közszerológati Egyetem online elérhető könyvtári adatbázisaiban az alábbi eredményeket kapjuk az adatbázisok szerint történt keresésben [25]:

- Az Akadémiai Kiadó által nyújtott Magyar Elektronikus Referenciaművek Szolgáltatásában végzett „stratégiai kommunikáció” kulcsszavakra történt, bármilyen szövegrészben megjelenő keresés 153 (!) találatot eredményezett, amelyek megoszlása³ [26] az orvostudományoktól kezdve a társadalomtudományokon át egészen a műszaki tudományokig megfigyelhető. A korábban megfogalmazottakat figyelembe véve meglepőnek mondható, hogy az *Orvosi Hetilap* című periodika 72 közleményében található meg a fenti kulcsszó.

Az orvostudományoknál maradván meg kell említenünk Forgács József publikációját, aki a *Magyar Pszichológiai Szemle* 2000. évi 2–3. számában az érzelem, és a stratégiai kommunikáció kapcsolatát vizsgálja [8]. Munkájában a szívességekérő eltérő hangulati háttérét értékeli, és rámutat az eltérő stratégiák maximalizálásának eltérő formáira. Forgács a jó vagy rossz hangulatú kísérleti személyekkel folytatott kísérletek során igazolja azt a modellt, amely szerint az előbbi hangulatú személyek „kevésbé udvariasan” kérnek, mint azok, akik rossz hangulatban vannak, és ezek az egyéni stratégiákban is kimutathatók.

Az Arcanum Digitális Tudománytár online adatbázisában a „stratégiai kommunikáció” teljes szövegű keresésére történt beállítás már 6360 (!) találatot eredményezett, amelyek megoszlása a különböző, folyóiratok, gyűjtemények vonatkozásában széles lefedettséget mutat [27].

Tárgyalt témánkhoz közvetlenül kapcsolva említést kell tennünk Csizmadia Sándor az ideológia, a kommunikáció és a terrorizmus összefüggéseit tárgyaló 1987-ben megjelent publikációjáról, amelyben a szerző több, napjainkban is időszerű megállapítást tesz [9]. A középkor sajátos kommunikációs viszonyait tárgyalja (azokat megengedett és tiltott kategóriákba sorolva) Novák Veronika az *Aetas* folyóirat oldalain 2002-ben megjelent tanulmányában [10].

³ Az úgynevezett MERSZ az alap- és referenciaművek folyamatosan bővülő elektronikus gyűjteménye.

Angol nyelvű források

Az idegen – elsősorban angol – nyelvű források feltárása a bevezetésben említett okok miatt is kézenfekvő, azonban a könnyebb eligazodás és felhasználás érdekében érdemes ezeket is csoportosítanunk.

Kézikönyvek és monográfiák

A Routledge brit akadémiai könyvkiadó által 2015-ben először megjelentetett *Stratégiai kommunikáció kézikönyve* bevezetőjében az áll, hogy a kiadó az abban bemutatott tanulmányokat a tárgyalt téma multi- és interdiszciplináris megközelítése alapján adja közre [11].

Christopher Paul katonai, valamint biztonságpolitikai szempontok alapján tárgyalja részletesen könyvében a stratégiai kommunikáció eredetét, valamint egyes koncepcióit és a kapcsolódó vitákat [12].

A stratégiai kommunikáció történelmi hátterét mutatja be az első világháború kontextusában Jonathan Reed Winkler, aki munkájában kiemelt figyelmet szentel a kommunikáció műszaki megközelítésének, így a kiemelkedően fontos tenger alatti összeköttetés stratégiai fontosságának [13].

A téma történelmi (és az oly fontos nyilvános diplomáciai) szempontú megközelítését mutatja be a Rhonda Zaharna által szerkesztett kiadvány [14].

A hatalom és meggyőzés kiindulópontjaira helyezkedve a stratégiai kommunikáció „művészetét” tárgyalja könyvében James P. Farwell [15].

Bár tárgyalt témánkhoz csak közvetve kapcsolódik, mégis érdemes említést tennünk Elizabeth Losh *VirtualPolitik* című könyvéről, amelyben a szerző részletesen bemutatja az amerikai kormányzati retorikát a virtuális térben kiemelten olyan témákra koncentrálna, mint a háborúk, a botrányok, illetve a különböző katasztrófák [16].

Patrick Sellers pedig a stratégiai kommunikáció egyes jellemzőiről ír, könyvében az amerikai kongresszus működésébe betekintést nyújtva [17].

A hatékony üzleti stratégiai kommunikáció tervezéséhez nyújt segítséget könyvében Laurie J. Wilson és Joseph D. Ogden [18].

A megfelelő narratíva kiemelkedő fontosságát tárgyalja katonai megközelítésből Mari K. Eder [19].

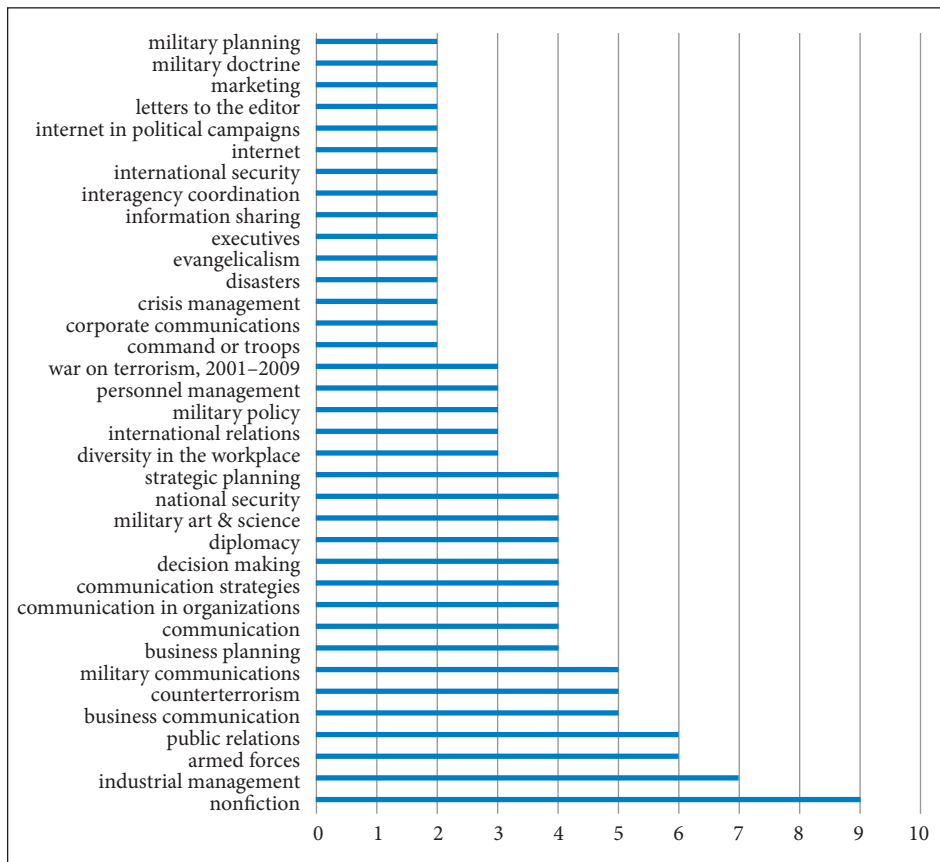
A stratégiát vizsgálja az információs és befolyásolási kampányok kontextusában Jarol B. Mannheim [20].

A kommunikáció történetében bekövetkezett markáns változásokat, azokat „forradalmaknak” nevezve ad átfogó képet számunkra Bill Kovarik [21].

Angol nyelvű cikkek és publikációk feltérképezése adatbázis segítségével

A Metropolitan Egyetem Könyvtárában elérhető EBSCO-adatbázisban 2019. január 29-én elvégzett angol nyelvű források tudományometriai vizsgálata, a „strategic

communication” kulcsszóra, valamint teljes szövegre történő, minden forrást figyelembe vevő keresés alapján mintegy 95 találatot eredményezett.

1. ábra

A tudománymetriai vizsgálat eredményei [Metropolitan Egyetem Könyvtára által biztosított EBSCO-adatbázis, az adatfelvétel dátuma: 2019. január 29.]

Az 1. ábrán jól látható, hogy azok számos témakört ölelnek fel, ugyanakkor a biztonságpolitikai és katonai jellegű megközelítések dominálnak. Fontos hangsúlyoznunk, hogy az adatbázis az 1998–2015 közötti időszakra mutatott találatokat, így arra következtethetünk, hogy 1998 előtt nem jelentek meg a stratégiai kommunikációt közvetlenül vagy jelentős mértékben tárgyaló publikációk.

A nemzetközi szervezetek honlapjain található források

Az eddigi kutatások alapján jól kimutatható és bizonyítható, hogy a stratégiai kommunikációt számos nemzetközi szervezet is fontosnak tartja. Vizsgálódásunk szempontjából

megemlítendő az Észak-Atlanti Szerződés Szervezete (NATO) és az Európai Unió (EU), amelyek felismerték és hangsúlyozzák a stratégiai kommunikáció fontosságát mind szervezeti, mind eljárási értelemben. A NATO korábban már említett Kiválósági Központ weboldalán (www.stratcomcoe.org) egy online könyvtárban az alábbi csoportosításban találhatjuk meg a vonatkozó információkat:

- könyvek;
- kutatási és más típusú jelentések;
- periodikák;
- szakpolitikai dokumentumok;
- kézikönyvek;
- cikkek.

Az Európai Unió dedikált szervezetének honlapján (<https://euvsdisinfo.eu/>) a vonatkozó híreken kívül értékeléseket és egy további olvasásra javasolt gyűjteményt találunk, de az oldalon feliratkozhatunk egy hetente érkező e-mail-csatornára is.

Számunkra fontos és megemlítendő nemzetközi szervezet az ENSZ, ami ugyancsak foglalkozik a kérdéskörrel: A szervezet erre vonatkozó honlapján az alábbi témákra vonatkozóan találhatunk megfelelő információkat [28]:

- béke és biztonság;
- fenntartható fejlődés;
- Palesztina, dekolonizáció és emberi jogok;
- Afrika.

Végezetül fontos megjegyeznünk, hogy az Európai Biztonsági- és Együttműködési Szervezettel kapcsolatban (EBESZ-OSCE) is találhatunk annak a stratégiai kommunikációra vonatkozó tevékenységével összefüggő információkat.

Következtetések

A fentiek alapján kimutatható, hogy napjainkban már létezik a stratégiai kommunikáció hazai és nemzetközi szakirodalma, azonban ez előbbi még némi lemaradásban van a nemzetközi trendekhez és eredményekhez képest. Levonható az a következtetés is, hogy a stratégiai kommunikáció témaköreit nemcsak történeti megközelítésben, hanem módszertani szempontok alapján is vizsgálhatjuk, továbbá nem elhanyagolhatók annak személyi (emberi) tényezői csakúgy, mint a műszakiak is. A szerző határozott meggyőződése az, hogy a téma további magyar nyelvű feldolgozásához elegendő forrás és kiindulási pont áll rendelkezésre.

„Ez a publikáció az Emberi Erőforrások Minisztériuma Únkp-18-4-Nke-107 kód-számú Új Nemzeti Kiválóság Programjának és Az MTA Bolyai János Kutatói Ösztöndíj támogatásával készült.”

This article is Supported BY the ÚNKP-18-4-NKE-107 New National Excellence Program of the Ministry of Human Capacities and Supported by the János Bolyai Scholarship of the Hungarian Academy of Sciences.

Hivatkozások

- [1] L. J. Németh, „A stratégiai kommunikáció interdiszciplináris megközelítésben,” *Hadtudományi Szemle*, 12. évf. 1. sz. pp. 167–174, 2019. DOI: <https://doi.org/10.32563/hsz.2019.1.11>
- [2] P. O'Malley, „Strategic Communication Planning,” [Online]. Elérhető: <http://real.mtak.hu/25066/1/131.pdf> (Letöltve: 2013. 01. 15.)
- [3] J. L. Németh, „A (stratégiai) kommunikáció és a háború kapcsolata napjainkban,” *Hadtudomány*, 23. évf. 1–2. sz. pp. 129–139, 2013.
- [4] Zs. Haig, *Információs műveletek a kibertérben*. Budapest: Dialóg Campus Kiadó, 2018.
- [5] S. Kassay szerk., *Vállalat és vállalkozás III. kötet: Stratégiai kommunikáció*. Budapest: Gondolat, 2015.
- [6] Á. Szilágyi, *A magyar felsőoktatási intézmények stratégiai kommunikációja napjainkban*. Budapest: BCE KIK Kommunikációs Tanszék, 2010.
- [7] V. Both, „Stratégiai kommunikáció és szervezeti vakság – amikor nem látjuk a fától az erdőt,” in *Konvergencián innen és túl – digitális jövőképek: [írások az internet és a média világából]*, Á. Csermely, Szerk.: Budapest: Prime Rate Kft., 2004.
- [8] J. Forgács, „Az érzelem és a stratégiai kommunikáció: az érzelem hatása a szóbeli kérések megfogalmazására és értelmezésére,” *Magyar Pszichológiai Szemle*, 55. évf. 2–3. sz. pp. 145–178, 2000. DOI: <https://doi.org/10.1556/MPSzle.55.2000.2-3.1>
- [9] S. Csizmadia, „Ideológia, kommunikáció, terrorizmus,” *Valóság*, 30. évf. 1. sz., pp. 38–48, 1987.
- [10] V. Novák, „Gyanús viszonyok: Megengedett és tiltott kommunikáció a középkor végi Franciaországban,” *Aetas*, 17. évf. 4. sz. pp. 29–51, 2002.
- [11] D. Holtzhausen és A. Zerfass, szerk., *The Routledge Handbook of Strategic Communication*. New York, London: Routledge, 2015. DOI: <https://doi.org/10.4324/9780203094440>
- [12] C. Paul, *Strategic Communication: Origins, Concepts, an Current Debates*. Santa Barbara, California: Praeger, 2011.
- [13] J. R. Winkler, *NEXUS: Strategic Communications and American Security in World War I*. Cambridge, Massachusetts, London, England: Harvard University Press, 2008. DOI: <https://doi.org/10.4159/harvard.9780674033900>
- [14] R. Zaharna, *Battles to Bridges: US Strategic Communication and Public Diplomacy After 9/11*. UK: Palgrave Macmillan, 2010. DOI: https://doi.org/10.1057/9780230277922_2

- [15] J. P. Farwell, *Persuasion and Power: The Art of Strategic Communication*. Washington, D.C.: Georgetown University Press, 2010.
- [16] E. Losh, *VirtualPolitik: An Electronic History of Government Media-making in a Time of War, Scandal, Disaster, Miscommunication, and Mistakes*. England: The MIT Press, 2009. DOI: <https://doi.org/10.7551/mitpress/7966.001.0001>
- [17] P. Sellers, *Cycles of Spin: Strategic Communication in the U. S. Congress*. New York: Cambridge University Press, 2009. DOI: <https://doi.org/10.1017/CBO9780511642289>
- [18] L. J. Wilson and J. D. Ogden, *Strategic Communications: Planning for effective Public Relations & Marketing*. Dubuque, Iowa, USA: Kendall/Hunt Publishing Company, 2008.
- [19] M. K. Eder, *Leading the Narrative: The Case for Strategic Communication*. Annapolis, Maryland: Naval University Press, 2011.
- [20] J. B. Mannheim, *Strategy in Information and Influence Campaigns*. New York, London: Routledge, 2010.
- [21] B. Kovarik, *Revolutions in Communication*. London, Oxford, New York: Bloomsbury Publishing Inc., 2017.
- [22] Nato Strategic Communications Centre of Excellence, "Annual Report," *Nato Strategic Communications Centre of Excellence*, 2014. [Online]. Elérhető: www.stratcomcoe.org/report-period-1-october-2014-31-december-2014, (Letöltve: 2019. 02. 01.)
- [23] European Union External Action, "Questions and Answers about the East StratCom Task Force," [Online]. Elérhető: https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage/2116/questions-and-answers-about-east-stratcom-task-force_en, (Letöltve: 2019. 02. 01.)
- [24] Nemzeti Közzolgálati Egyetem, „Egyetemi Központi Könyvtár és Levéltár elektronikus katalógusa,” *Nemzeti Közzolgálati Egyetem*, [Online]. Elérhető: www.uni-nke.hu/konyvtar/katalogus, (Letöltve: 2019. 03. 31.)
- [25] Nemzeti Közzolgálati Egyetem, „Online adatbázisok,” *Nemzeti Közzolgálati Egyetem*, [Online]. Elérhető: www.uni-nke.hu/konyvtar/adatbazisok, (Letöltve: 2019. 03. 31.)
- [26] Nemzeti Közzolgálati Egyetem, „Online adatbázisok,” *Nemzeti Közzolgálati Egyetem*, [Online]. Elérhető: www.uni-nke.hu/konyvtar/adatbazisok (Letöltve: 2019. 03. 31.)
- [27] Arcanum Digitális Tudománytár, [Online]. Elérhető: <https://adtplus.arcanum.hu/hu/> (Letöltve: 2019. 03. 31.)
- [28] United Nations, "Strategic Communications" United Nations, [Online]. Elérhető: www.un.org/en/sections/departments/department-global-communications/strategic-communications/index.html, (Letöltve: 2019. 03. 31.)

